

KRÓTKI LEKSYKON PRAWA PODATKOWEGO

Łukasz Karczyński

artykuł opublikowany w „Przeglądzie Naukowym” Wyższej Szkoły Społeczno-Ekonomicznej w Gdańsku nr 7 (2008), zaktualizowany w 2011 r.

Prawo podatkowe – w największym skrócie stanowi zespół norm prawnych regulujących obciążenia podatkowe.

Dany zespół norm prawnych można uznać za odrębną gałąź prawa, jeżeli istnieją swoiste dla niego: przedmiot, podmiot, metoda, funkcja i zasady wiodące regulacji. W przypadku prawa podatkowego przedmiotem regulacji jest całokształt stosunków pomiędzy państwem a jednostką, których treścią jest obowiązek podatkowy, podmiotami – dłużnik i wierzyciel podatkowy, metodą regulacji – władztwo i podporządkowanie podatnika względem organu podatkowego (nierównorzędność podmiotów), a funkcją regulacji – redystrybucja podatkowa (przepływ środków finansowych w formie podatków od jednostek do państwa). Ponadto prawo podatkowe wykształciło swoiste zasady ogólne.

Przy zachowaniu swej formalnej i materialnej odrębności prawo podatkowe zachowuje jednak związki z innymi gałęziami prawa, w szczególności prawem finansów publicznych (jako instrument polityki fiskalnej, społecznej i gospodarczej), prawem administracyjnym (podobieństwo procedur i ustroju organów) oraz cywilnym (obowiązek podatkowy powstaje zwykle w następstwie realizacji normy prawa cywilnego).

Podatek – świadczenie o charakterze:

- a) pieniężnym – o wysokości określonej w pieniądzu,
- b) publicznoprawnym – ustalany przez związek publicznoprawny (państwo, jednostka samorządu terytorialnego), o publicznoprawnej metodzie regulacji,
- c) wynikającym z ustawy – ustalany w ramach regulacji ustawowej,
- d) nieodpłatnym – nie wiąże się z nim żadne świadczenie wzajemne,
- e) przymusowym – jego zapłata zabezpieczona jest przymusem państwa,
- f) bezzwrotnym – wpłacony należnie nie podlega zwrotowi,
- g) należnym na rzecz wierzyciela podatkowego, którym może być wyłącznie Skarb Państwa (podatek państwowy), województwo, powiat lub gmina (podatek lokalny).

Tradycyjnie wyróżnia się następujące cechy podatku, zwane jego elementami konstrukcyjnymi:

- a) przedmiot – sytuacja powodująca powstanie obowiązku podatkowego (wyróżnić można następujące przedmioty: dochód lub przychód, obrót i majątek),
- b) podmiot – podmiot zobowiązany do zapłaty podatku (podmiot bierny) lub wierzyciel podatkowy (podmiot czynny),
- c) podstawa opodatkowania – skonkretyzowany ilościowo lub wartościowo przedmiot opodatkowania,
- d) stawka podatkowa – wielkość służąca do obliczenia wysokości podatku względem podstawy opodatkowania (stawka może być kwotowa lub procentowa, stała lub zmienna),
- e) ulgi i zwolnienia podatkowe – obniżenia podatku i wyłączenia spod podatku oparte na kryterium przedmiotowym, podmiotowym lub mieszanym,
- f) tryb poboru podatku – zasady obliczania i płatności podatku.

Ogólne zasady prawa podatkowego – prawo podatkowe wykształciło szereg swoistych zasad tworzenia i stosowania prawa:

- a) zasada wyłączności oraz zupełności ustawy w regulacji podatków, zgodnie z którą nakładanie podatków, w tym określanie wszystkich istotnych elementów stosunku

- podatkowego, w szczególności podmiotów, przedmiotów opodatkowania i stawek podatkowych, a także zasad przyznawania ulg i umorzeń oraz kategorii podmiotów zwolnionych od podatków, powinno być uregulowane w drodze ustawy,
- b) zasada zaufania do państwa i prawa, będąca zasadą o ogólnej treści i spajającą szereg innych zasad, w tym zasady *lex retro non agit*, *lex benignior* (zasada stosowania sankcji korzystniejszej dla podatnika w sytuacji, gdy ocena sytuacji prawnej następuje pod rządami innej normy sankcjonującej niż w momencie naruszenia normy sankcjonowanej), zasady jawności, pewności i określoności prawa czy też ochrony praw słusznie nabytych,
  - c) zasada zakazu stanowienia prawa retroaktywnego (łac. *lex retro non agit*), treścią której jest zakaz nadawania przepisom mocy wstecznej, jeżeli prowadzi to do pogorszenia sytuacji adresatów w stosunku do stanu poprzedniego (ustawa działa z mocą wsteczną, kiedy początek jej stosowania ustalony został na moment wcześniejszy niż dzień ogłoszenia ustawy),
  - d) zasada pewności prawa, postulująca przede wszystkim przewidywalność i obliczalność rozstrzygnięć organów władzy publicznej, umożliwiające podatnikom przygotowanie się do zmian. Z zasadą tą wiążą się nierozdzielnie zasada jawności prawa (obowiązek należytego ogłaszania aktów normatywnych) oraz zasada ochrony praw słusznie nabytych (nieodbieranie obywatelom praw, które zostały przez nich wcześniej zgodnie z prawem uzyskane),
  - e) zasada określoności prawa, nakazująca stanowić prawo jasne, precyzyjne, niesprzeczne i zrozumiałe,
  - f) zasady sprawiedliwości podatkowej: zasada powszechności i równości opodatkowania, zgodnie z którymi następstwa podatkowe analogicznych sytuacji ekonomiczno-prawnych nie powinny się różnić, a kryteria różnicowania podatników powinny być uzasadnione aksjologicznie,
  - g) zasada rozstrzygania wątpliwości na korzyść podatnika (łac. *in dubio pro tributario*), nakazująca rozstrzygać wątpliwości interpretacyjne na korzyść podatnika (a przynajmniej zakazująca rozstrzygać je na jego niekorzyść),
  - h) zasada ograniczonego stosowania analogii i wykładni rozszerzającej w interpretacji prawa podatkowego, zakazująca posługiwania się wnioskowaniem *per analogiam i* wykładnią rozszerzającą (rozumianą jako przyjęcie na podstawie wykładni językowej), jeżeli ich skutkiem byłoby nałożenie na podatników obowiązków podatkowych lub ograniczanie ich praw,
  - i) zasada respektowania terminologii przejętej z innych gałęzi prawa, zgodnie z którą należy przyjmować, że terminy używane w prawie podatkowym, mające ustalone znaczenie w innych gałęziach prawa, zachowują to znaczenie w prawie podatkowym, chyba że z danej ustawy podatkowej – wyraźnie (przez definicję legalną) bądź z kontekstu – wynika co innego.

Obowiązek podatkowy – powinność świadczenia podatku, zaistniała w związku z danym zdarzeniem, skonkretyzowana co do przedmiotu i podmiotu, ale nie co do wartości (np. osiągnięcie w roku podatkowym dochodu podlegającego opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych). Jest koniecznym warunkiem powstania zobowiązania podatkowego.

Zobowiązanie podatkowe – wynikające z obowiązku podatkowego skonkretyzowane zobowiązanie podatnika do zapłacenia na rzecz wierzyciela podatkowego podatku w

wysokości, w terminie oraz w miejscu określonych w przepisach prawa podatkowego. Zobowiązanie podatkowe może powstać:

- z dniem zaistnienia zdarzenia, z którym ustawa podatkowa wiąże powstanie takiego zobowiązania (np. złożenie deklaracji dotyczącej podatku dochodowego od osób fizycznych) albo
- z dniem doręczenia decyzji organu podatkowego, ustalającej wysokość tego zobowiązania (tzw. decyzja ustalająca, np. dotycząca wymiaru podatku od nieruchomości).

Jeżeli w postępowaniu podatkowym organ podatkowy stwierdzi, że podatnik, mimo ciążącego na nim obowiązku, nie zapłacił w całości lub w części podatku, nie złożył deklaracji albo że wysokość zobowiązania podatkowego jest inna niż wykazana w deklaracji, organ podatkowy wydaje decyzję, w której określa wysokość zobowiązania podatkowego (tzw. decyzja określająca).

Zobowiązanie podatkowe wygasa w szczególności przez zapłatę podatku, pobranie go przez płatnika lub inkasenta, zaliczenie nadpłaty, potrącenie z wzajemnej wierzytelności wobec wierzyciela podatkowego, zaniechanie poboru podatku, przedawnienie czy też umorzenie zaległości podatkowej.

Podmiotem zobowiązania podatkowego może być podatnik, płatnik, inkasent, następca prawny (np. spadkobierca) lub, w ściśle określonych przypadkach, osoba trzecia (np. rozwiedziony małżonek podatnika).

Postępowanie podatkowe – regulowany w Ordynacji podatkowej tryb działania organów podatkowych, zmierzający do rozstrzygnięcia sprawy indywidualnej z zakresu prawa podatkowego. Postępowanie podatkowe kończy się co do zasady wydaniem decyzji określającej lub ustalającej, od której przysługuje odwołanie rozpatrywane przez organ drugiej instancji (od decyzji którego przysługuje z kolei skarga do sądu administracyjnego). Postępowanie to stanowi szczególny typ postępowania administracyjnego.

Podatek dochodowy od osób fizycznych – podatek obciążający dochód lub, w niektórych przypadkach, przychód osób fizycznych. Regulowany jest ustawą z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jedn. Dz.U. z 2010 r., nr 51 poz. 307 ze zm.). W 2010 r. ogólne wpływy z jego tytułu wyniosły 62.487 mln zł. Podatek ten jest częściowo dochodem państwa, a częściowo samorządów. Organami podatkowymi są naczelnicy urzędów skarbowych i dyrektorzy izb skarbowych.

Podmiotem biernym podatku są osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania w Polsce (tj. mające w Polsce ośrodek interesów życiowych lub czasowo przebywające na jej terytorium dłużej niż 183 dni w roku podatkowym) – płacą one podatek od całości dochodów (tzw. nieograniczony obowiązek podatkowy) – a także inne osoby, o ile osiągają dochody na terytorium Polski (płacą podatek tylko od tych dochodów – tzw. ograniczony obowiązek podatkowy). Wspólnie opodatkowani mogą być małżonkowie, między którymi istnieje wspólność majątkowa. Wspólnicy handlowych spółek osobowych oraz spółek cywilnych, a także osoby osiągający dochody ze współwłasności i podobnych przedsięwzięć, opodatkowani są proporcjonalnie do prawa w udziale w zysku.

Przedmiotem podatku jest co do zasady dochód, tj. nadwyżka przychodów nad kosztami ich uzyskania, osiągnięta w roku podatkowym (w niektórych przypadkach, np. przychodów z dywidend, przedmiotem opodatkowania jest przychód). Jeżeli koszty przeważają nad przychodami, zamiast dochodu wystąpi strata, którą w kolejnych pięciu latach podatkowych można odliczyć od dochodu, z tym że wysokość odliczenia w którymkolwiek z tych lat nie może przekroczyć 50% kwoty tej straty. Przychody stanowią zasadniczo otrzymane lub postawione do dyspozycji podatnika (np. wynagrodzenie pozostawione pracownikowi do

odbioru w kasie) w roku kalendarzowym pieniądze i wartości pieniężne oraz wartość otrzymanych świadczeń nieodpłatnych (np. darmowych usług). Kosztami są koszty poniesione w celu osiągnięcia przychodów lub zachowania albo zabezpieczenia źródła przychodów, ale ustawa przewiduje też szereg kosztów zryczałtowanych (np. koszty uzyskania przychodów ze stosunku pracy) oraz wydatków nie mogących stanowić kosztów. Ustawa przewiduje szereg zwolnień przedmiotowych z opodatkowania (np. stypendia naukowe, niektóre odszkodowania).

Sposób obliczenia podatku zależy od kwalifikacji przychodu do jednego z tzw. źródeł przychodów (np. ze stosunku pracy, z pozarolniczej działalności gospodarczej, z najmu, z kapitałów pieniężnych), podział przychodów na pochodzące z różnych źródeł determinuje bowiem szczególne zasady opodatkowania danych przychodów (zwłaszcza szczególne definicje przychodów i kosztów ich uzyskania), w tym zasady pomniejszania dochodu do opodatkowania o straty wykazane w latach poprzednich (mogą one pochodzić tylko z tego samego źródła, co dochód).

Podstawą opodatkowania jest dochód pomniejszony o dozwolone odliczenia, w szczególności składki na ubezpieczenie społeczne.

Podstawowa **stawka** podatku jest progresywna. Dochód poniżej ustalonego ustawą progu nie podlega opodatkowaniu w ogóle, powyżej stawki wynoszą kolejno 18% i 32%, w zależności od wysokości uzyskanego dochodu. Niektóre kategorie dochodów podlegają jednak innym stawkom (np. dochody z odpłatnego zbycia nieruchomości – 19%, dochody z nieujawnionych źródeł – 75%). Od obliczonej kwoty podatku odlicza się m.in. część składki na ubezpieczenie zdrowotne czy kwotę przekazaną na rzecz organizacji pożytku publicznego, nie wyższą niż 1% podatku.

Podatnicy w ściśle określonych przypadkach, w szczególności prowadzący działalność gospodarczą, mogą wybrać opodatkowanie tzw. podatkiem liniowym (stawka stała 19% dochodu, ograniczenie możliwości korzystania z różnego typu ulg), zryczałtowanym podatkiem od przychodów ewidencjonowanych lub kartą podatkową.

Pobór podatku w wielu przypadkach następuje za pośrednictwem płatników (np. pracodawca, spółka wypłacająca dywidendę). Podatek rozliczany jest w okresie rocznym, stąd podatnik po zakończeniu roku podatkowego jest zobowiązany złożyć zeznanie obejmujące przychody, koszty ich uzyskania, dochody (lub straty) i odliczenia, które wystąpiły w tymże roku. W ciągu roku podatkowego natomiast w określonych ustawą przypadkach płatnicy lub podatnicy wpłacają okresowe zaliczki, informacja o których zawarta powinna być także w zeznaniu rocznym.

Ustawy nie stosuje się m.in. do przychodów opodatkowanych podatkiem od spadków i darowizn lub tonażowym.

Zryczałtowany podatek od przychodów ewidencjonowanych – uproszczona forma opodatkowania dochodów (a właściwie przychodów) osób fizycznych, wynikająca z ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz.U. z 1998 r. nr 144 poz. 930 ze zm.). Podatek ten jest dochodem państwa. Organami podatkowymi są naczelnicy urzędów skarbowych i dyrektorzy izb skarbowych.

Podatnik, który wybierze tę formę opodatkowania, nie podlega regułom ogólnym, unormowanym w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych. Ryczałt od przychodów ewidencjonowanych może być stosowany na wniosek przez podatników prowadzących działalność gospodarczą (także w formie spółki cywilnej lub jawnej) lub osiągających przychody z najmu, dzierżawy lub innych umów o podobnym charakterze. Ustawa przewiduje jednak listę działalności, wyłączających możliwość opodatkowania w formie ryczałtu (np. prowadzenie aptek lub kantorów wymiany walut). Ponadto istnieje

ograniczenie kwotowe: przychody z danej działalności nie mogą przekraczać w roku podatkowym równowartości 150.000 euro.

Podstawą opodatkowania jest przychód (ryczałt jest zatem podatkiem przychodowym) wykazany w prowadzonej ewidencji, pomniejszony o dozwolone odliczenia (np. składki na ubezpieczenia społeczne). Ponieważ koszty uzyskania przychodu nie wpływają na wysokość podatku, nie muszą być dokumentowane.

Stawki podatku są procentowe, stałe, zależne od rodzaju prowadzonej działalności (działalności o wysokim udziale kosztów w przychodach korzystają z korzystniejszych stawek). Najniższa stawka wynosi 3%, najwyższa 20%. Od podatku można odliczyć część zapłaconej składki na ubezpieczenie zdrowotne oraz kwotę przekazaną na rzecz organizacji pożytku publicznego nie wyższą niż 1% podatku.

Podatek płatny jest co do zasady co miesiąc, po zakończeniu roku podatnik składa podsumowujące zeznanie podatkowe.

Karta podatkowa – najbardziej uproszczona forma opodatkowania dochodów osób fizycznych, wynikająca z ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz.U. z 1998 r. nr 144 poz. 930 ze zm.). Karta podatkowa jest dochodem gminy. Organami podatkowymi są naczelnicy urzędów skarbowych i dyrektorzy izb skarbowych.

Podatnik, który wybierze tę formę opodatkowania, nie podlega regułom ogólnym, unormowanym w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych. Karta podatkowa może być stosowana na wniosek przez podatników prowadzących jeden z rodzajów działalności przewidzianych w ustawie (np. handel niektórymi towarami, usługi gastronomiczne, lekarskie czy weterynaryjne). Stawki podatku są kwotowe i zależą od rodzaju wykonywanej działalności, miejsca jej wykonywania i liczby zatrudnionych osób (nie występuje tu więc typowa podstawa opodatkowania). Podatek płatny jest co miesiąc. Ponieważ wysokość opodatkowania w żadnym wypadku nie zależy od wysokości przychodów czy dochodów, nie muszą one być dokumentowane. Od podatku można odliczyć część zapłaconej składki na ubezpieczenie zdrowotne.

Podatek dochodowy od osób prawnych – podatek obciążający dochód lub, w niektórych przypadkach, przychód osób prawnych. Regulowany jest ustawą z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r., nr 74 poz. 397 ze zm.). W 2007 r. ogólne wpływy z jego tytułu wyniosły 27.892 mln zł. Podatek ten jest częściowo dochodem państwa, a częściowo samorządów. Organami podatkowymi są naczelnicy urzędów skarbowych i dyrektorzy izb skarbowych.

Podmiotem biernym podatku są osoby prawne oraz jednostki organizacyjne posiadające podmiotowość prawną (z wyjątkiem handlowych spółek osobowych, które nie są podatnikami żadnego podatku dochodowego – podatnikami są jedynie ich wspólnicy). Podatnikami mogą też być tzw. podatkowe grupy kapitałowe (grupy co najmniej dwóch powiązanych kapitałowo spółek kapitałowych, spełniające przewidziane w ustawie warunki). Podmioty z siedzibą lub zarządem w Polsce płacą podatek od całości dochodów (tzw. nieograniczony obowiązek podatkowy), pozostałe – tylko od dochodów osiągniętych na terytorium Polski (tzw. ograniczony obowiązek podatkowy). Niektóre podmioty są zwolnione z opodatkowania podatkiem dochodowym od osób prawnych (np. Skarb Państwa, Narodowy Bank Polski, fundusze inwestycyjne).

Przedmiotem podatku jest co do zasady dochód, tj. nadwyżka przychodów nad kosztami ich uzyskania, osiągnięta w roku podatkowym (w niektórych przypadkach, np. przychodów z dywidend, przedmiotem opodatkowania jest przychód). Jeżeli koszty przeważą nad przychodami, zamiast dochodu wystąpi strata. Przychody stanowią w szczególności

otrzymane pieniądze, wartości pieniężne oraz świadczenia nieodpłatne. Kosztami są co do zasady koszty poniesione w celu osiągnięcia przychodów lub zachowania albo zabezpieczenia źródła przychodów, z wyjątkami przewidzianymi ustawą. Ustawa przewiduje także szereg zwolnień z opodatkowania (np. dochody organizacji pożytku publicznego w części przeznaczonych na działalność statutową) – zarówno o charakterze przedmiotowym, jak i podmiotowym (np. Skarb Państwa, jednostki samorządu terytorialnego, fundusze inwestycyjne).

Jeżeli zamiast dochodu wystąpi strata (przewaga kosztów nad przychodami), to w kolejnych pięciu latach podatkowych można ją odliczyć od dochodu, z tym że wysokość odliczenia w którymkolwiek z tych lat nie może przekroczyć 50% kwoty tej straty.

Podstawą opodatkowania jest dochód pomniejszony o dozwolone odliczenia, np. darowizny na cele kultu religijnego (łącznie do wysokości nieprzekraczającej 10% dochodu).

Podstawowa **stawka** podatku jest proporcjonalna (stała) i wynosi 19% dochodu. Niektóre kategorie przychodów podlegają jednak innym stawkom (np. przychody z dywidend – 19% przychodu, przychody z rozporządzania własnością intelektualną podatników podlegających ograniczonemu obowiązkowi podatkowemu – 20% przychodu).

Podatek rozliczany jest w okresie rocznym, stąd podatnik po zakończeniu roku podatkowego jest zobowiązany złożyć zeznanie obejmujące przychody, koszty ich uzyskania, dochody (lub straty) i odliczenia, które wystąpiły w tymże roku. W ciągu roku podatkowego natomiast podatnicy wpłacają co do zasady okresowe zaliczki, informacja o których zawarta powinna być także w zeznaniu rocznym. Pobór podatku w niektórych przypadkach następuje za pośrednictwem płatników (np. spółka wypłacająca dywidendę).

Ustawy nie stosuje się m.in. do przychodów opodatkowanych podatkiem tonażowym.

Podatek tonażowy – podatek obciążający niektóre dochody (przychody) armatorów eksploatujących morskie statki handlowe w żegludze międzynarodowej. Regulowany jest ustawą z dnia 24 sierpnia 2006 r. o podatku tonażowym (Dz.U. z 2006 r., nr 183 poz. 1353 ze zm.). Podatek ten jest dochodem państwa. Organami podatkowymi są naczelnicy urzędów skarbowych i dyrektorzy izb skarbowych.

Podmiotem biernym opodatkowania są armatorzy prowadzący działalność polegającą na świadczeniu usług w żegludze międzynarodowej, z wykorzystaniem statków o pojemności brutto powyżej 100 GT każdy, w zakresie transportu ładunków lub pasażerów, holowania pełnomorskiego, ratownictwa pełnomorskiego lub pogłębiania, którzy dokonali wyboru tej formy opodatkowania (dochód z tej działalności ta stanowi zatem **przedmiot** podatku).

Podstawę opodatkowania stanowi dochód odpowiadający iloczynowi dobowej stawki kwotowej zależnej od pojemności netto statku oraz okresu eksploatacji w danym miesiącu wszystkich statków armatora, z których dochód opodatkowany jest podatkiem tonażowym.

Stawka wynosi 19% podstawy opodatkowania.

Podatek od spadków i darowizn – podatek obciążający niektóre dochody osób fizycznych. Regulowany jest ustawą z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn (tekst jedn. Dz.U. z 2009 r., nr 93 poz. 768 ze zm.). Podatek ten jest dochodem gmin. Organami podatkowymi są naczelnicy urzędów skarbowych i dyrektorzy izb skarbowych.

Podmiotem biernym podatku są osoby fizyczne nabywające rzeczy lub prawa majątkowe.

Przedmiotem podatku jest co do zasady nabycie własności rzeczy lub praw majątkowych tytułem spadku, darowizny, zasiedzenia, nieodpłatnego zniesienia współwłasności, zachowku, praw do wkładu oszczędnościowego na podstawie dyspozycji wkładcy na wypadek jego śmierci oraz nabycie jednostek uczestnictwa na podstawie dyspozycji uczestnika funduszu inwestycyjnego na wypadek śmierci.

Ustawa przewiduje szereg ulg i zwolnień z opodatkowania (np. udokumentowane i zgłoszone nabycie dokonane pomiędzy najbliższymi krewnymi lub powinowatymi, nabycie w drodze spadku zabytków ruchomych i kolekcji wpisanych do rejestru zabytków). Ponadto podatek nie obciąża nabycia rzeczy lub praw majątkowych od danej osoby, jeżeli łączna podstawa opodatkowania ustalona także na podstawie nabyć następujących w poprzednich pięciu latach podatkowych nie przekracza określonej ustawą kwoty zależnej od osobistego stosunku łączącego nabywcę i zbywcę. Ustawa dzieli te stosunki na trzy grupy w zależności od stopnia pokrewieństwa i powinowactwa.

Podstawę opodatkowania stanowi wartość nabytych rzeczy i praw majątkowych po potrąceniu długów i ciężarów (czysta wartość), ustalona według stanu rzeczy i praw majątkowych w dniu nabycia i cen rynkowych z dnia powstania obowiązku podatkowego. Podstawowa **stawka** podatku jest progresywna w zależności od wysokości podstawy opodatkowania, przy czym skala progresji zależy od stosunku osobistego łączącego zbywcę i nabywcę (np. dla I grupy podatkowej od 3% do 7%, dla III grupy – od 12% do 20%). W niektórych przypadkach stosuje się stawkę szczególną (np. stała stawka 7% dla zasiedzenia). Jeżeli podatek nie jest pobierany przez płatnika (np. notariusza, jeżeli darowizna dokonywana jest w formie aktu notarialnego), podatnicy są obowiązani złożyć w terminie miesiąca od dnia powstania obowiązku podatkowego właściwemu naczelnikowi urzędu skarbowego zeznanie podatkowe o nabyciu rzeczy lub praw majątkowych według ustalonego wzoru.

Podatek od towarów i usług – podatek obciążający obrót profesjonalny. Regulowany jest ustawą z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r., nr 177 poz. 1054 ze zm.), wprowadzającą do polskiego systemu prawa dyrektywę 2006/112/WE Rady Europy z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej (Dz.Urz. UE L Nr 347). W 2010 r. wpływy z jego tytułu wyniosły 107.880 mln zł. Podatek ten jest dochodem państwa. Organami podatkowymi są naczelnicy urzędów skarbowych i dyrektorzy izb skarbowych.

Przedmiotem podatku jest co do zasady odpłatna dostawa towarów i odpłatne świadczenie usług na terytorium kraju, eksport towarów, import towarów, wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów za wynagrodzeniem na terytorium kraju i wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów.

Podmiotem biernym podatku jest podmiot wykonujący ww. czynności samodzielnie w ramach działalności gospodarczej (również gdy czynność jest jednorazowa, ale wykonana w okolicznościach wskazujących zamiar wykonywania czynności w sposób częstotliwy), bez względu na cel lub rezultat takiej działalności. Szereg działalności jest zwolniony z opodatkowania (np. usługi finansowe). Istnieją także zwolnienia podmiotowe, np. dla podmiotów osiągających rocznie obrót nie wyższy niż 150.000 zł.

Podstawą opodatkowania jest co do zasady obrót, tj. kwota należna z tytułu wykonania czynności podlegającej opodatkowaniu, pomniejszona o kwotę zawartego w niej podatku od towarów i usług (np. jeżeli stawka wynosi 23%, a kwota należna wynosi 123 zł, to podstawa wynosi 100 zł).

Podstawowa **stawka** podatku wynosi 23% (stawka proporcjonalna), ale do niektórych czynności stosuje się stawki obniżone 8% (np. wiele towarów spożywczych), 5% lub 0%. Stawki 0% nie należy mylić ze zwolnieniem z opodatkowania (stawka 0% zwana jest niekiedy zwolnieniem z prawem do odliczenia, gdyż w jej przypadku – w przeciwieństwie do zwolnienia – od podatku należnego można odliczyć podatek naliczony).

W zakresie, w jakim nabywane przez podatnika towary i usługi są wykorzystywane do wykonywania czynności opodatkowanych, podatnikowi przysługuje prawo do obniżenia kwoty podatku należnego (od czynności wykonanych przez siebie) o kwotę podatku naliczonego (od czynności nabytych). Reguła ta umożliwia proste przerzucenie rzeczywistego kosztu podatku na podmiot korzystający z czynności opodatkowanej (w ostatecznym

rozrachunku rzeczywisty koszt podatku ponosi konsument, który np. nie odprzedaje towaru dalej), co jest istotą podatków pośrednich, w tym podatków od wartości dodanej, do których należy podatek od towarów i usług. W przypadku gdy kwota podatku naliczonego jest w okresie rozliczeniowym wyższa od kwoty podatku należnego, podatnik ma prawo do obniżenia o tę różnicę kwoty podatku należnego za następne okresy lub do zwrotu różnicy na rachunek bankowy.

Wykonane czynności opodatkowane powinny być co do zasady stwierdzone fakturą, tj. dokumentem stwierdzającym w szczególności dokonanie sprzedaży, datę dokonania sprzedaży, cenę jednostkową bez podatku, podstawę opodatkowania, stawkę i kwotę podatku, kwotę należności oraz dane dotyczące podatnika i nabywcy. Jeżeli czynności wykonywane są na rzecz podmiotów nie będących podatnikami (w tej sytuacji zachodzi brak obowiązku wystawienia faktury), to wykonanie czynności powinno być co do zasady udokumentowane za pomocą kasy rejestrującej.

Obowiązek podatkowy powstaje z chwilą wydania towaru lub wykonania usługi. Od tej zasady istnieje jednak wiele wyjątków – w szczególności jeżeli dostawa towaru lub wykonanie usługi powinny być potwierdzone fakturą, obowiązek podatkowy powstaje z chwilą wystawienia faktury, nie później jednak niż w siódmym dniu, licząc od dnia wydania towaru lub wykonania usługi.

Podatnicy są obowiązani składać w urzędzie skarbowym deklaracje podatkowe i wpłacać podatek za okresy miesięczne lub kwartalne w terminie do 25 dnia miesiąca następującego po miesiącu lub kwartale powstania obowiązku podatkowego.

Podatek akcyzowy – podatek obciążający określone stadium obrotu wybranymi towarami, na które istnieje względnie stały popyt. Regulowany jest ustawą z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r., nr 108 poz. 626 ze zm.). W 2010 r. wpływ z jego tytułu wyniosły 55.684 mln zł. Podatek ten jest dochodem państwa. Organami podatkowymi są naczelnicy urzędów celnych i dyrektorzy izb celnych.

Przedmiotem podatku jest produkcja i określone czynności obrotu wyrobami akcyzowymi. Wyroby akcyzowe stanowią w szczególności niektóre paliwa, wyroby alkoholowe, tytoniowe, energia elektryczna.

Podmiotami biernymi podatku są podmioty dokonujące czynności opodatkowanych.

Podstawą opodatkowania jest wartość lub ilość towarów akcyzowych, **stawka** jest kwotowa, procentowa lub mieszana w zależności od rodzaju wyrobu.

Podatnicy są obowiązani co do zasady składać w urzędzie celnym deklaracje dla podatku akcyzowego za okresy miesięczne w terminie do 25 dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym powstał obowiązek podatkowy. Podatek odprowadzany jest w tym samym terminie.

Podatek od czynności cywilnoprawnych – podatek obciążający nieprofesjonalny obrót niektórymi dobrami oraz niektóre inne czynności cywilnoprawne. Regulowany jest ustawą z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2010 r., nr 101 poz. 649 ze zm.). Podatek ten jest dochodem gmin. Organami podatkowymi są naczelnicy urzędów skarbowych i dyrektorzy izb skarbowych.

Przedmiotem podatku są umowy sprzedaży oraz zamiany rzeczy i praw majątkowych, umowy pożyczki, darowizny (w części dotyczącej przejęcia przez obdarowanego długów i ciężarów albo zobowiązań darczyńcy), dożywocia, umowy o dział spadku oraz o zniesienie współwłasności (w części dotyczącej spłat lub dopłat), ustanowienie hipoteki, odpłatnego użytkowania (w tym nieprawidłowego) oraz odpłatnej służebności, umowy depozytu nieprawidłowego, umowy spółki (akty założycielskie). Ponadto opodatkowane są zmiany tych umów, jeżeli powodują one podwyższenie podstawy opodatkowania, oraz orzeczenia sądów wywołujące takie same skutki, jak ww. czynności.

Ustawa przewiduje szereg zwolnień przedmiotowych (np. czynność podlegająca podatkowi od towarów i usług, sprzedaż rzeczy w postępowaniu egzekucyjnym).

Podmiotem biernym podatku jest jedna lub więcej stron czynności, zależnie od jej rodzaju.

Podstawa opodatkowania zależy od rodzaju czynności, np. w przypadku sprzedaży rzeczy jest to jej wartość rynkowa.

Stawki podatku są z reguły proporcjonalne, procentowe.

Podatnicy są obowiązani składać deklaracje według ustalonego wzoru oraz obliczyć i wpłacić podatek w terminie 14 dni od dnia powstania obowiązku podatkowego, z wyłączeniem przypadków, gdy podatek jest pobierany przez płatnika (gdy czynność dokonana jest w formie aktu notarialnego, płatnikiem jest notariusz).

Podatek od nieruchomości – podatek obciążający posiadanie nieruchomości. Regulowany jest ustawą z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jedn. Dz.U. z 2010 r., nr 95 poz. 613 ze zm.). Podatek ten jest dochodem gmin. Organami podatkowymi są wójtowie, burmistrzowie lub prezydenci miast oraz samorządowe kolegia odwoławcze.

Przedmiotem podatku jest własność, użytkowanie wieczyste, posiadanie samoistne, a także w niektórych warunkach posiadanie gruntów, budynków lub ich części i związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej budowli lub ich części. Niektóre nieruchomości i podmioty są zwolnione z opodatkowania.

Podstawą opodatkowania jest powierzchnia nieruchomości lub – w przypadku budowli – wartość.

Stawki są kwotowe (a w odniesieniu do budowli – stawka procentowa), ustalane przez rady gmin w granicach dozwolonych ustawą.

Podatek od osób fizycznych ustala w drodze decyzji organ podatkowy; podatnik ma jednak obowiązek poinformować organ o powstaniu obowiązku podatkowego. Podatek jest płatny w ratach proporcjonalnych do czasu trwania obowiązku podatkowego, w terminach: do dnia 15 marca, 15 maja, 15 września i 15 listopada roku podatkowego. Pozostałe podmioty obliczają i wpłacają go samodzielnie, bez wezwania w okresach miesięcznych na podstawie corocznie składanej deklaracji.

Podatek rolny – podatek obciążający posiadanie gruntów rolnych. Regulowany jest ustawą z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (tekst jedn. Dz.U. z 2006 r., nr 136 poz. 969 ze zm.). Podatek ten jest dochodem gmin. Organami podatkowymi są wójtowie, burmistrzowie lub prezydenci miast oraz samorządowe kolegia odwoławcze.

Przedmiotem podatku jest własność, użytkowanie wieczyste, posiadanie samoistne, a także w niektórych warunkach posiadanie gruntów sklasyfikowanych w ewidencji gruntów i budynków jako użytki rolne lub jako grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych, z wyjątkiem gruntów zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej innej niż działalność rolnicza. Ustawa przewiduje liczne zwolnienia i ulgi.

Podstawą opodatkowania jest dla gruntów gospodarstw rolnych liczba hektarów przeliczeniowych (zależnych od rodzajów użytków rolnych), a dla pozostałych gruntów liczba hektarów wynikająca z ewidencji gruntów i budynków.

Stawki są kwotowe, wyrażone jako równowartość określonej liczby kwintali żyta.

Podatek od osób fizycznych ustala w drodze decyzji organ podatkowy; podatnik ma jednak obowiązek poinformować organ o powstaniu obowiązku podatkowego. Podatek jest płatny w ratach proporcjonalnych do czasu trwania obowiązku podatkowego, w terminach: do dnia 15 marca, 15 maja, 15 września i 15 listopada roku podatkowego. Pozostałe podmioty obliczają i wpłacają go samodzielnie, bez wezwania w tych samych okresach na podstawie corocznie składanych deklaracji.

Podatek leśny – podatek obciążający posiadanie lasów nie zajętych na prowadzenie innych rodzajów działalności niż leśna. Regulowany jest ustawą z dnia 30 października 2002 r. o podatku leśnym (Dz.U. z 2002 r., nr 200 poz. 1682 ze zm.). Podatek ten jest dochodem gmin. Organami podatkowymi są wójtowie, burmistrzowie lub prezydenci miast oraz samorządowe kolegia odwoławcze.

Przedmiotem podatku jest własność, użytkowanie wieczyste, posiadanie samoistne, a także w niektórych warunkach posiadanie gruntów leśnych sklasyfikowanych w ewidencji gruntów i budynków jako lasy, wykorzystywanych w działalności w zakresie urządzania, ochrony i zagospodarowania lasu, utrzymywania i powiększania zasobów i upraw leśnych, gospodarowania zwierzyną, pozyskiwania płodów leśnych, a także sprzedaż tych produktów w stanie nieprzerobionym. Ustawa przewiduje liczne zwolnienia i ulgi.

Podstawą opodatkowania jest wyrażona w hektarach powierzchnia lasu wynikająca z ewidencji gruntów i budynków.

Stawki są kwotowe, wyrażone jako równowartość jednostki ilości drewna.

Podatek od osób fizycznych ustala w drodze decyzji organ podatkowy; podatnik ma jednak obowiązek poinformować organ o powstaniu obowiązku podatkowego. Podatek jest płatny w ratach proporcjonalnych do czasu trwania obowiązku podatkowego, w terminach: do dnia 15 marca, 15 maja, 15 września i 15 listopada roku podatkowego. Pozostałe podmioty obliczają i wpłacają go samodzielnie, bez wezwania w okresach miesięcznych na podstawie corocznie składanych deklaracji.

Podatek od środków transportowych – podatek obciążający posiadanie niektórych środków transportu. Regulowany jest ustawą z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jedn. Dz.U. z 2010 r., nr 95 poz. 613 ze zm.). Podatek ten jest dochodem gmin. Organami podatkowymi są wójtowie, burmistrzowie lub prezydenci miast oraz samorządowe kolegia odwoławcze.

Przedmiotem opodatkowania jest własność lub w niektórych przypadkach posiadanie samochodów ciężarowych, ciągników siodłowych i balastowych, niektórych naczep i przyczep oraz autobusów.

Podstawą opodatkowania jest liczba środków transportu.

Stawki są kwotowe, ustalane przez rady gmin w granicach dozwolonych ustawą.

Podatek jest płatny w dwóch ratach proporcjonalnie do czasu trwania obowiązku podatkowego, w terminie do dnia 15 lutego i do dnia 15 września każdego roku. Ustawa w określonych przypadkach przewiduje zwolnienia.

Podatek od gier – podatek obciążający obrót w zakresie niektórych gier i zakładów. Regulowany jest ustawą z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych (Dz.U. z 2009 r., nr 201 poz. 1540 ze zm.). Podatek ten jest dochodem państwa. Organami podatkowymi są naczelnicy urzędów celnych i dyrektorzy izb celnych.

Przedmiotem podatku jest prowadzenie działalności w zakresie niektórych gier hazardowych oraz urządzenie gier objętych monopolem państwa.

Podmiotami biernymi są podmioty prowadzące te działalności na podstawie właściwego zezwolenia, a także uczestnicy gry w pokera.

Podstawa opodatkowania zależy od rodzaju gry lub zakładu, np. w przypadku loterii jest to suma wpływów uzyskanych ze sprzedaży losów, a w przypadku gry w pokera kwota wygranej, pomniejszona o wpisowe.

Stawki są procentowe, zależne od rodzaju gry lub zakładu (od 2,5% do 50%).

Obowiązek podatkowy istnieje w całym czasie prowadzenia działalności. Podatek jest obliczany i płacony co do zasady za okresy miesięczne. Podatek z tytułu gry w pokera pobiera jako płatnik podmiot urządzający grę.